

УДК 330.1

**Д.В. Шиян, д-р екон. наук, професор
Харківський національний економічний університет
ім. Семена Кузнеця**

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИТРАТ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ПШЕНИЦІ**

У статті здійснено аналіз впливу рівня витрат на ефективність виробництва озимої пшениці. На підставі аналізу нелінійних залежностей встановлені оптимальні значення окремих показників ефективності при виробництві пшениці. Зроблено висновок про необхідність підвищення рівня інтенсивності виробництва в першу чергу через оптимізує витрат та запровадження сучасних технологій

Ключові слова: *інтенсивність виробництва, ефективність виробництва, оптимальність, окупність витрат.*

Постановка проблеми. При визначенні стратегії розвитку національної економіки в теперішній час особливе місце повинно відводитися сільському господарству. Подібна концептуальна установка визначається дією ряду чинників. Безумовно, велике значення має та обставина, що на відміну від інших галузей сфери матеріального виробництва – металургії, машинобудування, будівництва, які останніми роками скорочують обсяги виробництва, сільське господарство його нарощує, забезпечуючи позитивне сальдо у зовнішньоекономічній діяльності [1, С. 10]. Подібне становище дає підстави для того, щоб розглядати галузь в якості локомотива розвитку національної економіки.

Не можна не рахуватися також із тією обставиною, на необхідність врахування якої вказував М. Драгоманов: «Вся практична мудрість людства може бути в тому, щоб побачити напрямок руху світового, його міру, закон і послужити тим рухом. Інакше той рух піде проти нас, роздавить нас» [2]. Щоб послідовно, із високим рівнем ефективності керувати цим положенням, необхідно виявити основні тенденції, притаманні світовому розвитку. Так, при реалізації цієї принципової установки необхідно враховувати одне дуже важливе положення. Мається на увазі відповідь на питання, що являється основною рушійною силою розвитку сільського господарства у світі? Є підстави констатувати наявність однозначності у відповідях на нього. В якості першого фактора визначається невинне зростання чисельності населення, хоча у віддаленій перспективі передбачається його стабілізація. Другий фактор теж суттєвий, який найбільш повно проявляється в Азії і Африці – різке зростання добробуту, що обумовлює збільшення потреби у більш якісних і більш дорогих продуктах харчування [3]. Їх сукупна дія обумовлює різке зростання потреби в продукції сільського господарства.

А це, в свою чергу, обумовлює необхідність визначення потенціальних можливостей нарощування обсягів виробництва продукції сільського господарства. У зв'язку з цим висловлюється думка: можливість різних країн у цьому відношенні принципово відмінні. Так вважається, що Західна Європа досягла свого потенціалу. В Америці така ж ситуація. Суттєво зростання може досягти Україна та ще декілька країн [Там само]. Аналогічної точки зору дотримується О.В. Шубравська, яка, підкреслюючи, що поряд з Бразилією, Парагваєм, Російською Федерацією, Тайландом до числа таких країн відноситься також Україна [4].

Для дослідження такої мети необхідно значно підсилити рівень інтенсивності виробництва. У зв'язку з цим особливого значення набуває здатність теорії давати відповідь на чисельні питання, які будуть виникати в процесі перебудови виробництва на інтенсивних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При оцінці стану розвитку теорії інтенсифікації в сільському господарстві висловлюються різні точки зору. Так, на думку М.С. Віткова, питання пов'язані з інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва його динамікою та економічною сутністю нині все далі набувають дискусійного характеру [5].

В значній мірі протилежну позицію в цьому питанні займає російський дослідник проблем аграрної економіки І. Буздалов. Він вважає, що останнім часом проблема інтенсифікації сільського господарства яка знаходилася в 1960-1970 рр. в центрі гострої дискусії, майже зникла із тематики наукових досліджень у галузі аграрних відносин і публікацій в економічних виданнях [6]. Таке твердження представляється спірним у крайньому разі стосовно ситуації в аграрній економічній науці України, а тим більш – якщо при цьому враховувати навчальні видання. Це переконливо було показано М.І. Грицаєнко, яка, здійснивши узагальнення різних підходів до визначення сутності інтенсифікації сільського господарства, зробила висновок: дотепер маємо велику кількість різноманітних підходів, визначень, думок щодо розуміння сутності, показників рівня інтенсивності і ефективності інтенсифікації. Причому, підкреслює вона, багато проблем цього процесу ще не вирішено [7].

Формулювання цілей статті. Виходячи з вище викладеного, виникає потреба, по-перше, показати, як рівень інтенсивності виробництва пов'язаний з ефективністю, та за рахунок яких чинників відбувається його формування. .

Виклад основного матеріалу досліджень. З метою оцінки ефективності інтенсифікації виробництва здійснимо аналіз величини витрат на 1 га посівної площі пшениці (таблиця). В даному випадку в першу чергу необхідно звернути увагу на залежність між величиною витрат та урожайністю. Так, в групі підприємств з рівнем витрат до 3000 грн/га урожайність дорівнювала 38,1 ц/га, в групі підприємств з рівнем витрат 5000,1-5500- 49,9 ц/га, а з рівнем витрат більше 8000 грн/га – 63,2 ц/га. Про не випадковість цих розбіжностей також свідчить аналіз з допомогою t-критерію Стьюдента порівняння середніх. Даний метод дозволяє встановити надійність розбіжностей між середніми в групах. В даному випадку перевіримо надійність розбіжностей між величиною урожайності озимої пшениці в групі з рівнем витрат до 3000 грн/га та у підприємств з рівнем витрат більше 7000 грн/га угідь до 100 га та більше 5000 га. Було встановлено, що величина t-критерію Стьюдента в обраних групах дорівнювала 9,59, що з рівнем вірогідності (p) 0,0001 свідчить про не випадковість розбіжностей між середніми величинами в обраних групах та майже повну відсутність імовірності помилки (рис. 1).

1. Групування сільськогосподарських підприємств Харківської області за рівнем витрат на 1 га посівної площі пшениці у 2014 р.

Групи	Урожайність, ц/га	Витрати на 1 га, грн	Витрати насіння, на 1 га, грн	Витрати добрив на 1 га, грн	Витрати на оплату праці на 1 га, грн	Витрати на амортизацію на 1 га, грн	Прибуток на 1 га, грн	Рентабельність, %
до 3000	38,1	2666	339	310	194	210	2716	76,1
3000,1-3500	41,6	3287	442	561	224	291	2718	56,4
3500,1-4000	43,1	3771	366	574	252	302	2541	54,6
4000,1-4500	46,7	4238	473	750	312	324	1576	22,2
4500,1-5000	48,9	4706	470	900	274	330	2974	46,9
5000,1-5500	49,9	5276	441	979	322	480	2881	46,3
5500,1-6000	52,4	5717	528	1089	366	387	2890	42,2
6000,1-7000	54,9	6494	511	1252	383	517	1861	21,7
7000,1-8000	54,8	7511	603	1590	358	312	1487	18,0
більше 8000	63,2	9475	642	1843	478	691	1612	15,5
В середньому по області	49,6	5253	475	971	321	399	2331	34,3

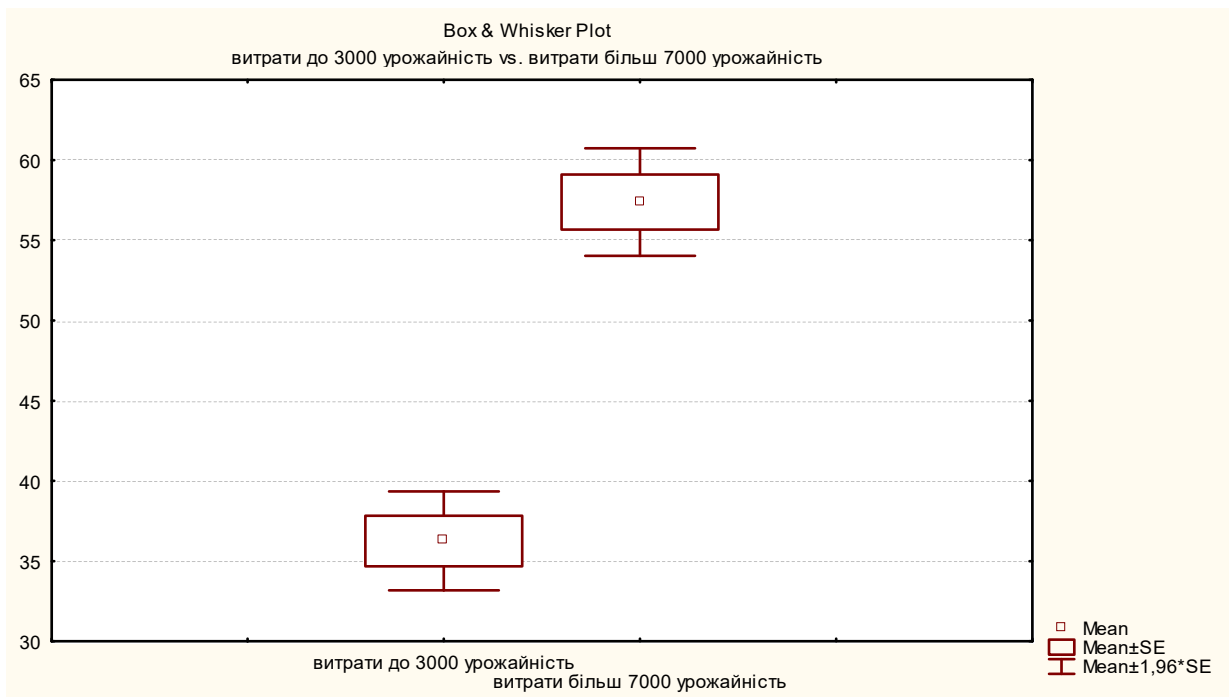

Рис. 1. Діаграма розмаху величини урожайності за величиною витрат на 1 га посівної площі пшениці у підприємствах Харківської області у 2014 р.

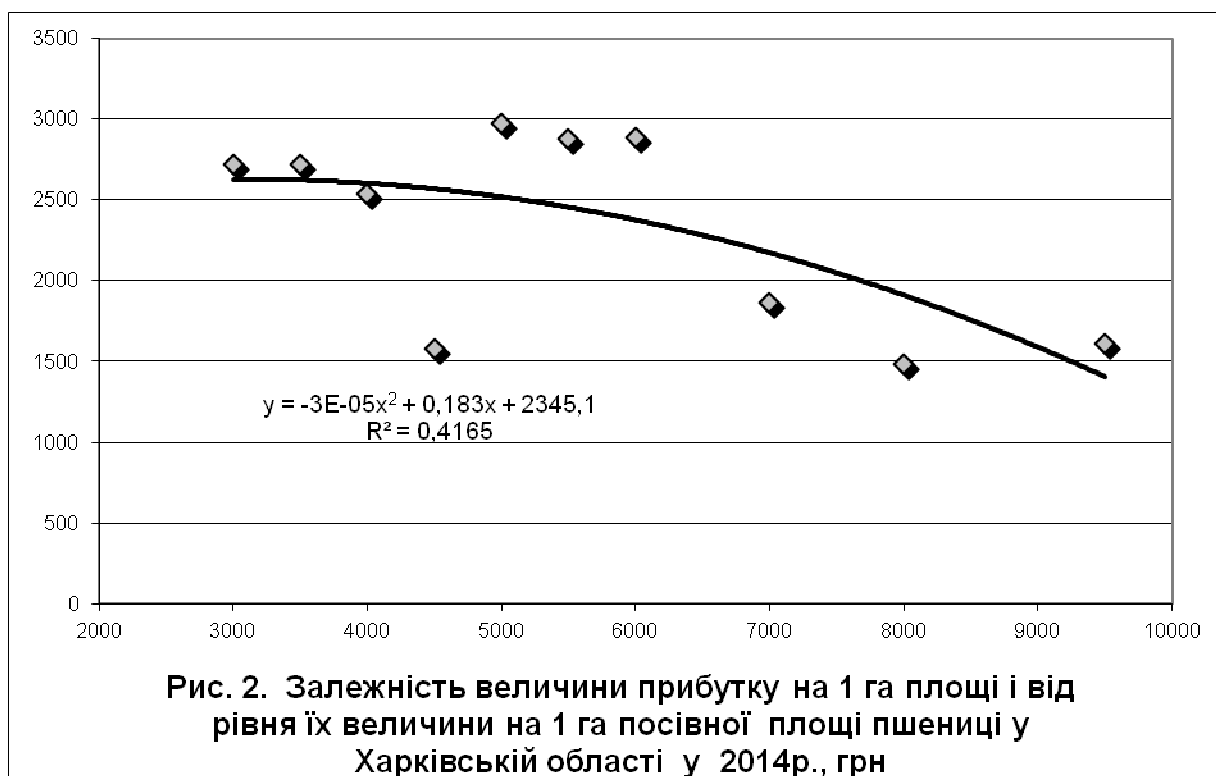

Рис. 2. Залежність величини прибутку на 1 га площі і від рівня їх величини на 1 га посівної площі пшениці у Харківській області у 2014р., грн

Також необхідно звернути увагу, що майже всі статті витрат, які нами були обрані для аналізу рівня інтенсивності виробництва мали майже прямий зв'язок з загальною величиною витрат. Відносно показників

прибутку та рентабельності, то в даному випадку має місце чітке падіння величини цих показників в водночас зростанням рівня витрат (рис. 2). В даному випадку це є проявом закону спадної віддачі витрат.

Висновки. Таким чином проведений нами аналіз засвідчив, по-перше, що реальне зростання урожайності пшениці напряму пов'язане з зростанням рівня інтенсивності. По-друге, суттєвою проблемою на цьому шляху є дія закону спадної віддачі, яка обмежує як величину прибутку, так і рівень рентабельності при виробництві озимої пшениці. По-третє, подолання дії закону спадної віддачі повинно бути пов'язано з запровадженням сучасних технологій, які дозволяють мінімізувати витрати підприємств, водночас з зростанням урожайності культур.

Бібліографічний список: 1. Саблук П.Т. Стан та напрями розвитку аграрної реформи / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2015. – № 2. – С. 10-17. 2. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 632 с. 3. Гончаренко Ю. На гребне волни / Ю. Гончаренко // Зерно. – 2014. – № 10. – С. 20-26. 4. Шубравська О.В. Агропродовольчий розвиток України в контексті глобальних викликів / О.В. Шубравська // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 52-58. 5. Вітков М.С. До теоретично-методологічних засад інтенсифікації аграрного виробництва / М.С. Вітков // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С. 33-37. 6. Буздалов И. Об интенсификации российского сельского хозяйства / И. Буздалов // Вопросы экономики. – 2013. – № 2. – С. 141-152. 7. Лупенко Ю.О. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи: / Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2014. – 514 с.

Шиян Д.В. Отдельные аспекты формирования эффективности затрат при производстве пшеницы. В статье рассматриваются проблемы интенсификации сельского хозяйства, которые сегодня находятся в центре острой дискуссии, научных исследований. Освещаются подходы к рассмотрению данной категории в современных исследованиях. Была проведена группировка сельскохозяйственных предприятий Харьковской области по уровню затрат на 1 га посевной площади. В результате было установлено, что существует тесная зависимость между величиной затрат и урожайностью. С целью проверки надежности расхождений между отдельными группами по величине урожайности был проведен анализ по t-критерия Стьюдента сравнения средних. Данный метод подтвердил

надежность различий между средними в группах. с уровнем достоверности (p) 0,0001. Отмечено четкое падение величины показателей прибыли на 1 га посевной площади и рентабельности одновременно с в то же время ростом уровня затрат.

Ключевые слова: интенсивность производства, эффективность производства оптимальность, окупаемость затрат.

Shiyan D. Some aspects of cost efficiency in wheat production. This paper gives consideration to the problem of the agriculture intensification, which is today the central point of hot discussions and scientific investigations. The approaches to the consideration of the problem related to the agriculture intensification used for state-of-the art investigations have been highlighted. The objective of this scientific paper was to show the relationship between the production intensification and its efficiency and what factors are in charge of the production formation. To solve this problem the agricultural companies of the Kharkiv region were subdivided into groups, taking into consideration the level of costs per 1 hectare of the cultivation area. As a result a close connection between the level of costs and the crop yield has been established. In particular, the group of companies with the level of costs up to 3000 UAH/ ha had a crop yield of 38,1 centners/ hectare. The group of companies with the level of costs 5000,1 to 5500 UAH/ ha harvested 49,9 centners/ ha and those with the level of costs more than 8000 UAH/ ha harvested 63,2 centners/ha. The analysis done using the Student's test of the contrast of means proves the nonrandomness of these discrepancies. This method allowed for the establishment of the reliability of discrepancies between the means in the groups. The reliability of discrepancies between the crop yield value of the winter wheat in the group with the level of costs up to 3000 UAH/ha and the companies with the level of costs higher than 7000 UAH/ha of land up to 100 ha and more than 5000 ha has been verified. It has been established that the value of the Student's test in selected groups was equal to 9, 59 that speaks in favor of the nonrandomness of the discrepancies between the means in selected groups with the confidence level of (p) 0,0001 and almost zero probability of the error in this statement.

The conclusion was drawn that all costs items that were used for the analysis of the intensity level of the production were directly related to the total value of costs. In addition, a clear-cut drop in the value of the rates of the profit factor per 1 ha of the cultivation area and the profitability was noticed simultaneously with an increase in the level of costs. In this case the law of the descending return of costs turns up.

Key words: intensity of production, production efficiency, optimal, cost recovery.